

☞ Maaran yö

aütoro Juha Metsäkallas · publikigita 2021-11-12

Turun esperantoyhdistyksen kurssilla luimme *Solariksen* (ks. erillinen [artikkelini](#)) [katkelmaa](#), ja siinä esiintyi sana *sonĝo*, (nähty) uni. Kuten kurssilla on tapana, kävimme läpi, missä yhteyksissä sana esiintyy. *Sonĝo* johdannaisten joukosta löytyi [PIV:stä](#) yhdyssana *inkubsonĝo*, painajainen, ja sille synonyymi *koŝmaro*. Revosta löytyi vielä samaa tarkoittava [premsongö](#). *Inkubo* ja *koŝmaro* jäivät vaivaamaan, ja niiden etymologian selvittämisestä tulikin matka mytologioiden syvyyksiin.

☞☞premsongö

Aloitin kuitenkin helpoimmasta eli *premsongösta*. Alkuosa tulee verbistä *premi*, puristaa, painaa, joka voi olla paitsi konkreettista (*premi la butonon*) myös kuvaannollista (*premas min la malriĉeco*). Näin ollen *premsongö* on yksinkertaisesti (henkisesti) puristava, painava uni, siis kirjaimellisesti suomen painajainen.

☞☞inkubsonĝo

Inkubo on suora laina latinan sanasta *incubus*, joka kirjaimellisesti tarkoittaa ”se joka makaa päällä”. Antiikin roomalaisessa mytologiassa *incubus* oli metsänjumala [Faunukselle](#) annettu lisänimi. *Faunushan* oli latinalaistettu versio kreikkalaisten metsänjumala *Panista*. Sekä kreikkalaisten että roomalaisten mytologiassa tämä jumala vastasi paitsi metsästä myös maaperän hedelmällisyydestä, että pellot kantoivat satoa.

Molempien antiikin kansojen uskomusjärjestelmään kuului keskeinä käsitteenä personifioiminen eli ei-ihmisillisten asioiden, kuten jumalien, näkeminen ihmisten kaltaisina. Tästä ei sitten olekaan pitkä ajatuksellinen loikka näkemykseen, jossa Faunus/Pan on mies, joka "makaa maan" eli hedelmöittää sen (kyllä, tähän sopii mielikuvat japanilaisesta juhlasta nimeltä Kanamara matsuri (神楽まつり) eli "Teräksisen falloksen festivaali", jossa kannetaan jättimäisiä peniksiä saattueissa Kawasakin kaupungissa¹.

Kristinuskohan oli alkujaan protestiliike, jolla oli tarkoitus saada Rooman rötösherrat kuriin ja keskeinen osa tuota paheksuttavaa turmiota olivat tietysti riettaat bakkanaalit. Niinpä Faunun lisänimi incubus demonisointiin, ja keskiajalle tultaessa sana tarkoitti nukkuvia naisia seksuaalisesti ahdistelevaa pahaa henkeä. Legendan mukaan incubus saattoi jopa saattaa naisen raskaaksi, ja tällaista incubuksen ja ihmisen jälkeläistä kutsuttiin cambioniksi (lat. vaihdokki), joista tunnetuin lienee Kuningas Arthurin tarinoissa esiintyvä **velho Merlin**.

Nimitys *inkubsonĝo* perustuu siis latinaan ja tarkoittaa pahan hengen incubuksen riettauksilla piinaamaa unta. Esperantisteille *inkubo* tuo muuten mieleen toistaiseksi ainoan kokoillan esperantonkielisen elokuvan *Incubus* ja siinä pääosaa näytelleen kanadalaisen näyttelijän, sittemmin Star Trek -sarjoista tutun William Shatnerin, mutta hänestä toiste.

☞☞koŝmaro

Englanniksi painajainenhan on *nightmare*, mutta tuolla loppuosalla *mare* ei ole mitään tekemistä latinan meren *mare* (→ [eo] *maro*) kanssa. Ei, vanha saksalainen sana painajaiselle on *Nachtmahr*, mistä juontuu tuo englannin *nightmare* - onhan englanti pohjimmiltaan germaaninen kieli. Ruotsiksi painajainen on *mardröm*, joten herää kysymys, mikä on tämä germaanien maara. Wikipediasta löysin tiedon, jonka mukaan maara tai mara on **germaaniseen tarustoon** kuuluva paha henki, joka häiritsee nukkuvia ihmisiä ja eläimiä. Painajaisen nähnyt ihminen on siis viettänyt maaran yön tai nukkunut maaran unta.

Ensimmäinen kirjallinen maininta maarasta kuulemma löytyy **Ynglingien saagasta** 1200-luvulta. Useimmiten naishahmona tai kissana kuvattu maara on ollut ainakin jossain määrin **tunnettu myös läntisessä Suomessa**. Kristinuskon myötä tietenkin tuollaisista pakanahengistä piti luopua - kristittyjen pahat henget, kuten esimerkiksi incubus, olivat tietenkin eri juttu.

Nykysaksaksi painajainen on muuten *Albtraum*, jossa maara on korvautunut sanalla *alb* - loppuosan *traum* tarkoittaa unta. *Alb* puolestaan on sanan *elf* vanha kirjoitusasu. Suomeksi nämä henkiolennot tunnetaan nimellä **alfit**, jotka olivat germaanisen mytologian keijukaisia. Islantilaisen Edda-saagan mukaan näitä alfeja oli kahta lajia: valon- (*ljósálf*) ja pimeänkeijuja (*døkkálf*). Arvatenkin painajaisissa mellastavat pimeänkeijut.

Mikä sitten on *koŝmaron* alkuosa *koŝo*? Jos veikkasit germaanista alkuperää, olit oikeassa. Esperanton *koŝo* tarkoittaa samaa kuin hollannin (*punt*)*kous*, saksan *Kausch(e)* tai ruotsin *kaus*, mikä suomeksi on <rummun pärinää>... koussi! Jos et ole töissä merenkulun parissa tai harrasta purjehdusta, et varmana tiedä, mikä on koussi. Kyseessä on vajereissa ja köysissä käytettävä vahvike².

Mutta mitä tekemistä koussilla on unen kanssa? Ei mitään, sillä esperanton *koŝmaron* alkuperä lienee kuitenkin ranskan *cauchemar*, jossa esiintyy sama maara. Oikeastaan tuo ei

ole ihme, sillä frankit olivat alunperin germaaninen kansa - joka sitten perinpohjin latinalaistui. Mitä tuo ranskan *cauche* sitten tarkoittaa, en tiedä enkä oikeastaan enää välitäkään tietää, kun ajatukset ovat vaipuneet johonkin maarien myyttiseen hämärään...

1. Tässä kuva Kanamara Mikoshin pyhäkön kannettavasta alttarista.

upotus Wikimediaista

2. Kuvassa näkyy vajeri, jonka päässä oleva lenkki on vahvistettu koussilla. Lenkki on puristettu kiinni talurit-puristuslukolla, joka on saanut nimensä puristuslukon 1940-luvun lopulla kehittäneen göteborgilaisen Talurit AB:n mukaan.

upotus Wikimediaista

La origina artikolo estas publikigita 2021-11-12 en la retejo **Finna bablejo** kun rubriko "**Maaran yö**". Ĉi tiu PDF-versio estas aŭtomate kreita 2021-11-14. Vidu ankaŭ la aliajn afiŝojn de tipo **artikoloj**, **finnalingvaj**.